

**OKTABR
2026**

ZAMONAVIY TA'LIMDA ISLOHOTLAR VA TEXNIK TAFAKKUR

ilmiy jurnali

○ I-QISM, 2-SON
○ e-ISSN: 3162-1686

☎ +998 90-067-67-57
📍 O'zbekiston
🌐 www.texniktafakkur.com

“ZAMONAVIY TA'LIMDA ISLOHOTLAR VA TEXNIK TAFAKKUR”

ilmiy jurnali

Mazkur ilmiy to'plamda “Zamonaviy ta'limda islohotlar va texnik tafakkur” ilmiy jurnaliga taqdim etilgan ilmiy maqolalar, tezislar hamda ilmiy-tadqiqot natijalari o'rin olgan. Jurnal zamonaviy ta'lim tizimini rivojlantirish, ta'lim jarayoniga innovatsion pedagogik va axborot texnologiyalarini joriy etish, ta'lim mazmuni va metodlarini takomillashtirish, shuningdek, pedagogika, texnika va muhandislik yo'nalishlarining o'zaro integratsiyasini rivojlantirishga qaratilgan ilmiy izlanishlarni yoritishga ixtisoslashgan.

Nashrda ta'lim va tarbiya jarayonining nazariy hamda amaliy masalalari, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, raqamli va innovatsion ta'lim, muhandislik va texnik ta'limni rivojlantirish, fanlararo integratsiya, texnik tafakkurni shakllantirish, ta'lim jarayonini loyihalashtirish va takomillashtirish, shuningdek, mazkur sohalaridagi dolzarb ilmiy-metodik muammolarning yechimlariga bag'ishlangan tadqiqotlar o'rin oladi.

MUALLIFLAR E'TIBORIGA:

To'plamga kiritilgan ilmiy maqola va tezislarda keltirilgan statistik ma'lumotlar, ilmiy faktlar, raqamli ko'rsatkichlar, natijalar, iqtiboslar, bibliografik ma'lumotlar hamda boshqa axborotlarning haqqoniyligi va ishonchliligi uchun mualliflar shaxsan mas'ul hisoblanadi.

Maqolalarda foydalanilgan manbalarga havolalarning to'g'ri rasmiylashtirilishi, iqtiboslarning mazmunan va bibliografik jihatdan aniqligi, shuningdek, mualliflik huquqi talablariga rioya etilishi mualliflarning zimmasidadir.

Tahririyat tomonidan taqdim etilgan materiallarning ilmiy-uslubiy va texnik talablarga muvofiqligi ko'rib chiqiladi. Biroq maqolalarda bayon etilgan ilmiy qarashlar, xulosalar va tavsiyalar uchun mas'uliyat bevosita mualliflarga tegishlidir.

I-QISM, 2-SON

2026

ZAMONAVIY TA'LIMDA ISLOHOTLAR & TEXNIK TAFAKKUR

Bosh muharrir:

Z.Sh. To'xtayeva

Bosh muharrir o'rinbosari:

V.E. Ubaydova

Mas'ul kotib:

M.B. Obloqulova

Tahririyat hay'ati:

Q.T. Olimov, p.f.d., professor,

S.G'. Siddiqova, PhD, professor,

U.A. O'rinov, DSc, professor,

S.Dj. Muxamedjanova, DSc, professor,

F.R. Muradova, DSc, professor,

F.B. Ismoilov, PhD, dotsent,

Sh.H. Behbudov, DSc, dotsent,

G.I. Temirova, PhD, dotsent,

F.A. Qurbonov, t.t.n.n dotsent,

B.B. Toirov, t.f.n., dotsent,

D.D. Baratov, PhD, dotsent,

S.H. Fayziyev, t.f.f.d., dotsent,

N.S. Shodiyev, p.f.f.d., dotsent,

M.A. Aripjanova, p.f.f.d., dotsent

Yuqorida keltirilgan tahririyat jamoasi a'zolarining to'liq ro'yxati
https://texniktafakkur.com/tp/en/editorial_team manzilida keltirilgan.

Tahririyat jamoasi a'zolarining tarkibini o'zgartirish hamda qo'shimcha kiritish yoki tahririyat a'zolidan chiqarish muassis boshchiligidagi amalga oshiriladi.

© Materiallar ko'chirib olingan yoki chop etilganda "Zamonaviy ta'limda islohotlar va texnik tafakkur" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda chop etilgan va e'lon qilingan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflarning o'zlari ma'sul hisoblanadi. Tahririyat fikri har doim ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin.

Jurnal yilda 12 marotaba to'plam sifatida chop etiladi. To'plam mualliflarga elektron shaklda taqdim etiladi.

"Zamonaviy ta'limda islohotlar va texnik tafakkur" ilmiy jurnali
15.09.2026-yildan boshlab O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№ C–5669338845379 reyestr raqami tartibi bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №1852266.

MUNDARIJA

Atajanov Otajon Yuldoshevich, AMALIY TAJRIBALAR ASOSIDA TALABALARNING TAHLILIY VA DIAGNOSTIK KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH METODIKASI	10
Tosheva Gulnora Djurayevna, DIZAYNERLIK QOBILIYATI' TUSHUNCHASINING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK MAZMUNI, TUZILISHI VA FUNKSIONAL XUSUSIYATLARI	17
Sayidaxmedov Ravshan Rajabovich, TALABALARNING TADQIQOT KO'NIKMALARINI BAHOLASHNING MEZONLI-DIAGNOSTIK MODEL	25
Xudayberdiyev Erkin Umedovich, STANDARTLASHTIRISH VA METROLOGIK NAZORAT SOHASIDA HUQUQIY KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA	33
Qosimov Fazliddin Tolibovich, YARIMO'TKAZGICHLARNING ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAGI O'RNI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	41
Bafoev Asliddin, Ahmadova Garanfil, Mavlonov Shohrukh, SYNTHESIS AND APPLICATION OF PET-DERIVED HYDROGEL ADSORBENTS FOR EFFICIENT TREATMENT OF DYE-CONTAMINATED WATER	46
Bafoev Asliddin, Ahmadova Garanfil, Mavlonov Shohrukh, SYNTHESIS AND APPLICATION OF PET-DERIVED HYDROGEL ADSORBENTS FOR EFFICIENT TREATMENT OF DYE-CONTAMINATED WATER	46
Umedova Ma'mura Nasillo qizi, SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH ORQALI O'QUVCHILARNING KREATIV TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISH	60
Shukrulloeva M.B., RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA IJTIMOY FAOLLIK VA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISHNING XALQARO TAJRIBASI	66
Sharipov Q.Q., Bekov Bekzod Doniyorovich, QATLAM SUVI pH QIYMATINING GAZNI QAYTA ISHLASH ZAVODI APPARAT VA SIG'IMLARI KORROZIYASIGA TA'SIRI VA KOMPLEKS HIMOYA CHORALARI	83
Hamidova Nozima Sirojiddin qizi, Temirova Matlab Ibodovna, ISHLATILGAN O'SIMLIK YOG'LARINI KIMYOVIY QAYTA ISHLASH ASOSIDA QO'SHIMCHA QIYMATLI MAHSULOTLAR OLISH	93
Muzrabova Feruza Shuxrat qizi, INKLYUZIV SINFLARDA O'QUVCHILARNING IJTIMOY INTEGRATSIYASINI TA'MINLASHNING PEDAGOGIK MEXANIZMLARI	99
Sayfiddinov Javlon Bahriddin o'g'li, HUDUDIY IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA YASHIL MOLİYALASHTIRISH VA INVESTITSIYA MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	108
Yuldashev G'ulomjon, Qosimov Bekzod Ulug'bek o'g'li, KARKIDON SUV OMBORI HAVZASI TUPROQLARINING LANDSHAFT-GEOKIMYOVIY KATENA MODEL VA ELEMENTLAR MIGRATSIYASI QONUNIYATLARI	114
Kamol Akbarov, 1928–1929-YILLARDA QASHQADARYO OKRUGIDA O'TKAZILGAN YER-SUV ISLOHOTI VA UNING AHOLINING IJTIMOY HAYOTIGA TA'SIRI	120
Mansurov D.U, Oydinova Z.R, BIOCHAGA (CHAGA, INONOTUS OBLIQUUS) SUVLI EKSTRAKTINING SICHQON KOLOREKTAL KARSINOMASI (CT26) VA FIBROBLAST (L929) HUYAYRA LINIYALARIGA IN VITRO SITOTOKSIK TA'SIRI	124

Shermatova Xurshida, HAYVONLAR VA HASHAROTLARDAGI AQLIY QOBILIYAT UYG'UNLIGI	131
Паноев Э.Р, Г.Д.Нурназарова., Салимов Х.О., ПРОИЗВОДСТВО БИТУМНОЙ МАСТИКИ НА ОСНОВЕ МЕСТНОГО СЫРЬЯ	136
I.R.Goziyev. Umaraliyev.N, TERMOLIZ VA PIROLIZ REJIMIDA ISHLAYDIGAN GAZ GENERATORINI AVTOMATIK BOSHQARISH UCHUN MIKROPROTSESSOR TIZIMINI YARATISH.....	143
To'xtaraliyev Sohibjon Murodjon o'g'li, Xolmatov D.S., FOSFORIT SHLAMIDAN KLINKER USULDA EKSTRAKSION FOSFAT KISLOTA OLIISHDA SULFAT KISLOTASI ME'YORI VA KONSENTRATSIYASINING TA'SIRI	152
F.M.Karomov, H.Salimov, E.R.Panoyev, Sh.U.Axmedova, MAHALLIY XOMASHYOLAR ASOSIDA YUQORI HARORATGA CHIDAMLI KORROZIYA INGIBITORINI SINTEZ QILISH VA TADQIQ ETISH	161
Temurxo'ja Alisher o'g'li Shodmanov, XORIJLIKLARGA O'ZBEK TILINI ONLAYN O'QITISHDA LINGVOMADANIY YONDASHUV VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR	164
Maxkamov Ilhomjon Turdaliyevich, Aminjonova Mushtariyxon Sherzodbek qizi, ADAPTIV MOBIL TA'LIM ILOVALARINING TA'LIM SAMARADORLIGIGA TA'SIRINI BAHOLASH	168
Аминова Мохирахон Мўминжон қизи, НАУЧНО-ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СОЗДАНИЯ СЕРОСОДЕРЖАЩИХ ПРЕПАРАТОВ ИЗ ПРОМЫШЛЕННЫХ ОТХОДОВ ДЛЯ ЗАЩИТЫ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ КУЛЬТУР	172
Dustova Gulnoza Ashurovna, TEXNIK OLIY TA'LIMDA FANLARARO INTEGRATSIYA TUSHUNCHASINING PEDAGOGIK MAZMUNI VA RIVOJLANTIRISH TENDENSIYALARI	178
Turdimurodova Ma'suma Mamarajab qizi, O'ZBEKISTONNING SHO'RLANGAN TUPROQLARIDA O'SADIGAN O'SIMLIKLARNING FIZIOLOGIK – BOKIMYOVIY MOSLANISH MEKANIZMLARINI TADQIQ QILISH.....	183
Hasanov Hakimjon Xalil o'g'li, SHARQ MUTAFAKKIRLARI (FOROBIY, BERUNIY, IBN SINO) ASARLARIDAGI TA'LIMIY G'OYALARINING PEDAGOGIK TAHLILI	191
Ergashev Asadbek Ulug'bek o'g'li, MEVA-SABZAVOTLARNI QAYTA ISHLAB CHIQRISHDA IKKILAMCHI RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISH	199
Jo'rayeva Yoqutxon A'zamxo'ja qizi, BOLALARDA UZI-NAZORAT OSTIDA REGIONAR BLOKADALAR VA OPERATSIYADAN KEYINGI OG'RIQNI DAVOLASH	207
Sharipov Akbarshox Sanjarovich, NEFT-GAZ SOHASINING OBYEKTLARINI METROLOGIK NAZORAT QILISH USLUBIYOTI	215
Xakimova Zulfiyaxon Mehmonaliyevna, IJODIY ISH VA LOYIHA ISHI – TAFAKKURNI O'STIRISH VOSITASI	222
Shukurova Ozoda Odil qizi, KONSIGNATSIYA ASOSIDA SHAXSIY PLATFORMALARDA XIZMAT KO'RSATISH TARTIBI VA SHARTLARI	227
Xakimova Zulfiyaxon Mehmonaliyevna, IJODIY ISHLARNI TASHKIL ETISHDA PSIXOLOGIK VA PEDAGOGIK IMKONIYATLAR.....	232
Allayarova Nilufar Sherali qizi, TABIIY OFATLAR OQIBATLARINI BARTARAF ETISHNING RAQAMLI-MOLIYAVIY MEKANIZMLARI VA XALQARO TAJRIBA	236
Rasulov Inom Mo'ydinovich, Usmanova Gulnoza Xamdamjonovna, RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA TA'LIM TIZIMINI BOSHQARISHNING PEDAGOGIK-METODOLOGIK MUAMMOLARI VA MODEL.....	242

Nurullayev Mirxon Muhammadovich, AGENTLI SI TIZIMLARIDA AXBOROT OQIMLARINING UMUMLASHGAN SXEMASI VA MANBALARNING KO'P O'LCHOVLI ISHONCH PROFILI TASNIFI.....	245
A.Isashov, N.Yunusaliyev, SUV RESURSLARINI BOSHQARISH VA ULARDAN SAMARALI FOYDALANISH MUAMMOLARI.....	257
Yo'ldosheva Dilrabo Sobir qizi, OLIY TA'LIM JARAYONIDA TALABALARNING MUSTAQIL TA'LIM FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI.....	260
Nurmurodova Yulduz Bazarovna, O'ZBEKISTONDA JOYLASHGAN TARIXIY MAHALLA MARKAZLARINI QAYTA QURISH TAMOYILLARINI ISHLAB CHIQISH.....	271
Ismailova Gulnoza Odiljon qizi, EDGAR ALLAN POE HAMDA WASHINGTON IRVING ASARLARI: XIX ASR AMERIKA ADABIYOTIDA SHARQ VA ISLOM OBRAZLARINING POETIK TRANSFORMATSIYASI.....	278
Xaydarov Sayfulloh Nodirjon o'g'li, KROSS YUGURISHDA CHIDAMLILIKNI OSHIRISH UCHUN INNOVATSION YONDASHUVLAR VA ULARNING SAMARADORLIGI.....	285
Aminova Mohiraxon Mo'minjon qizi, FROM INDUSTRIAL SULFUR RESIDUES TO RELIABLE CROP PROTECTION: FEEDSTOCK QUALIFICATION, FORMULATION CONSISTENCY AND FIELD VALIDATION.....	295
Khudaybergan Abdullayev, RING-TO-DROPLET TRANSITION IN A TWO-DIMENSIONAL DIPOLAR BOSE-EINSTEIN CONDENSATE: A GROUND-STATE SCAN WITH GPELAB.....	301
Xazratqulova Irodaxon Zokirjon qizi, ISHQORIY YER METALLARI MAVZUSINI O'QITISHDA ILG'OR TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH.....	308
Шодиева Муаттар Салом кизи, ФОРМИРОВАНИЕ РУССКОЯЗЫЧНОГО ЛЕКСИКОНА У ДЕТЕЙ-БИЛИНГВОВ: МЕХАНИЗМЫ, ФАКТОРЫ И ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ СТРАТЕГИИ.....	313
Ubaydova V.E., Abbosova M.O., TRANSFORMATSIYA ELEMENTLARINI QO'LLAB KIYIMLARNI LOYIHALASHNING O'ZIGA XOS QONUNIYATLARI.....	320
S.Z.Ibodullayeva, BO'LAJAK PEDAGOGLARNING KASBIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART SHAROITLARI.....	325
Xazratqulova Iroda Zokirjon qizi, Maxkamov Ravshan Raximovich, AROMATIK KARBON KISLOTALARINING SIRT FAOL HOSILALARINI SINTEZ QILISH, STRUKTURA-SPEKTRAL TAVSIFI VA KOLLOID-KIMYOVIY XOSSALARINI O'RGANISH.....	331
Qurbonov Elmurod Botiraliyevich, SADOQAT KONSEPTINING JAMIYAT VA SHAXS MUNOSABATLARIDAGI PRAGMATIK IFODASI (ODIL YOQUBOV ASALARI MISOLIDA).....	335
Shukurova Ozoda Odil qizi, RAQAMLI PLATFORMALARNING XIZMAT KO'RSATISH SHARTNOMALARIDAGI FUQAROLIK-HUQUQIY MAQOMI: VOSITACHI YOKI SHARTNOMA TARAFI.....	339
Jo'rayeva Maxfuza Erkinovna, SIYOSIY DISKURSNING SUN'IY INTELLEKT (AI) YORDAMIDA TADQIQI.....	345
Yaminov Feruzjon Fayzullo o'g'li, XORIJIY NEFT-GAZ TA'LIMI TAJRIBASIDA KASBIY KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISH MODELLARI VA ULARNI O'ZBEKISTON TA'LIM TIZIMIGA MOSLASHTIRISH IMKONIYATLARI.....	350
Shirinov Feruzbek Shuxratovich, Maxmudov Jamshid Shuxratovich, OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MAGISTRLIK DISSERTATSIYALARINI TAYYORLASH JARAYONINI RAQAMLASHTIRISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI.....	360
Qobilova Dildora Odilboyevna, METEOPARAMETRLAR DINAMIKASI VA MURAKKAB OROGRAFIYA SHAROITIDA ZAHARLI ARALASHMALARNING ATMOSFERADA	

TARQALISHINI MATEMATIK MODELASHTIRISHNING NAZARIY VA USLUBIY ASOSLARI: ILMIY ADABIYOTLAR TAHLILI	364
Арслонхонов Косимхон Азиз угли, Арслонхонова Гулнара Давронбек кизи, ГЕОЛОГО-МИНЕРАЛОГО-ГЕОХИМИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ СКВАЖИННОГО ПОДЗЕМНОГО ВЫЩЕЛАЧИВАНИЯ УРАНОВЫХ РУД	381
Abduvossiyev Asadbek Abdusaid o'g'li, INTELLEKTUAL BOSIM O'ZGARTIRGICHLARIDA DINAMIK XATOLIKLARNI KOMPENSATSIYA QILISH VA O'LCHASH NOANIQLIGINI BAHOLASH	391
Xaydarova Ziyodaxon Azimjon qizi, NOCHIZIQLI GIPERBOLIK SISTEMALAR UCHUN LYAPUNOV MA'NOSIDA TURG'UN OQIMGA QARSHI PARCHALANUVCHI AYIRMALI SXEMA	397
Feruz Yuldashev, O'ZBEKISTONDA DAVLAT VA XUSUSIY OLIY TA'LIM MUASSASALARI TADBIRKORLIK IMKONIYATLARINING MOLIVAVIY SALOHİYATI VA RAQOBAT HOLATINING QIYOSIY EKONOMETRIK TAHLILI	405
Jurayev Vays Narzullayevich, Abduqahhorov Abdurohman Xasan o'g'li, Botirjonova Mexruza Maqsud qizi, O'ng'arov Jaloliddin Faxriddin o'g'li, KO'MIRNI KOKSLASH JARAYONIDA OLTINGUGURT BIRIKMALARINING O'ZGARISHI VA KAM OLTINGUGURTLI METALLURGIK KOKS OLIISH IMKONIYATLARI	413
Qosimov Oybek Abdumannon o'g'li, GIBRID SHAMOL QUYOSH ELEKTR STANSIYALARINING CHASTOTANI ROSTLASH QOBILIYATINI OSHIRISH	419
Qurbonova Feruza Murod qizi, BANKLARNING RAQAMLI XIZMATLARIDA UZLUKSIZLIK VA TEXNIK BARQARORLIKNI TA'MINLASHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEKANIZMLARI	426
Teshaboyev Rivojiddin Ibrohimjon o'g'li, MOYLI KUCH TRANSFORMATORLARINING TEXNIK HOLATINI CHASTOTA TAVSIFI (FRA) ASOSIDA DIAGNOSTIKA QILISH..	439
Shirinov Feruzbek Shuxratovich, Jòraqòziyeva Durdonaxon Davronjon qizi, KOMPYUTER TIZIMLARIDA DASTURIY TA'MINOT UNUMDORLIGINI OSHIRISH USULLARI	445
Турсунбаева Диёра Носиржон кизи, МУЛЬТИМОДАЛЬНЫЙ ПОДХОД К ИЗУЧЕНИЮ ЛИТЕРАТУРЫ В НАЦИОНАЛЬНЫХ КЛАССАХ (НА ПРИМЕРЕ СТАРШИХ КЛАССОВ)	449
Eshonqulov Shahzod Ravshan o'g'li, DASTURLASH VA AVTOMATLASHTIRISH (PYTHON) ASOSIDA TALABALARDA TEXNIK TAFAKKURNI SHAKLLANTIRISH METODIKASI	458
Ismatov Baxtiyor Axmad o'g'li, Lutfullaev Sa'dulla Shukurovich, "UZBEKISTAN GTL" MCHJ MINERAL FRAKSIYALARINI TAVSIFLASH VA SINOVDAN O'TKAZISH	465
С. М. Васина, С. У. Насимова, ЭКСТРАКЦИОННЫЕ МЕТОДЫ КОМПЛЕКСНОЙ ПЕРЕРАБОТКИ ПЛОДОВ ОБЛЕПИХИ	482
Soibov Johongir Ergash o'g'li, SANOAT KORXONALARIDA ENERGIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING ZAMONAVIY USULLARI VA JAHON TAJRIBASI TAHLILI	492
Худайбердиева Махлиё Абдукаххоровна, ПОВЫШЕНИЕ СТАБИЛЬНОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ТКАНИ ПУТЁМ ОПТИМИЗАЦИИ ПАРАМЕТРОВ РАБОЧИХ ОРГАНОВ ТКАЦКОГО СТАНКА	496
Shukurova Ozoda Odil qizi, RAQAMLI PLATFORMALARDA XIZMAT KO'RSATISH SHARTNOMALARI BO'YICHA JAVOBGARLIKNI TAQSIMLASHNING FUQAROLIK-HUQUQIY MUAMMOLARI	501
Ko'chiboyev Alim Ixtiyor o'g'li, IOT QURILMALARIDA AMNESIA ZAIFLIKLARINI ANIQLASH VA BARTARAF ETISH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH	509

Makhliyo Abdukahorovna Xudayberdiyeva, EXPERIMENTAL EVIDENCE AND METHODOLOGICAL ASSESSMENT OF MECHANISMS ENSURING STABLE FABRIC FORMATION IN WEAVING LOOMS.....	521
Gulrux Xudoyorova, ABDULLA ORIPOV SHE'RIYATIDA BADIY TAFAKKURNING IJTIMOY VAZIFASI	525
Шамшидинов И.Т., Абдуллаев А.Н., Нажмиддинов Р.Ю., Кузибаев Ф.Т., Боситов М.А., Рахимжонов А.Ғ., ФТОР ВА СУЛЬФАТ ҚЎШИМЧАЛАРИДАН ТОЗАЛАНГАН ЭКСТРАКЦИОН ФОСФАТ КИСЛОТА АСОСИДА ЮҚОРИ СИФАТЛИ ОДДИЙ ФОСФОРЛИ ЎҒИТ ОЛИШ ТЕХНОЛОГИЯСИНИ ТАДҚИҚ ЭТИШ	529
Олимова Мафтуна Баходир кизи, КОНЦЕПЦИЯ ЛИЧНОСТИ, СВОБОДЫ И ПРАВСТВЕННОГО ВЫБОРА В РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ XIX–XX ВЕКОВ: Ф. М. ДОСТОЕВСКИЙ, Л. Н. ТОЛСТОЙ И М. А. БУЛГАКОВ.....	533
To'xtaraliyev Sohibjon Murodjon o'g'li, Kolmatov Dilshod Sottorjonovich, SANOAT TEXNOLOGIK JARAYONLARIDA HOSIL BO'LADIGAN CHANGLI GAZLARNI TOZALASH USULLARINING QIYOSIY TAHLILI VA QURILMALARNI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI.....	540
Sayfidinova Zarina Nabijon qiz, XVI–XIX ASRLARDA O'RTA OSIYODA AYOLLARNING IJTIMOY-MADANIY HAYOTDAGI O'RNI: YOZMA VA HUJJATLI MANBALAR ASOSIDA.....	546
Nafosat Rakhmonova Nasim kizi, THE ROLE AND STRATEGIC PROSPECTS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN DEVELOPING TOURISM IN UZBEKISTAN	552
Yusupova Nasiba Qobuljonovna, EKISH MUDDATLARI VA ME'YORLARI ARPANING FENOLOGIK RIVOJLANISH DAVRLARIGA TA'SIRI	556
Eshtuxtartova Shodiyona Abdizokir qizi, POLIMER MODDALARNING OPTIK XUSUSIYATINI O'RGANISH.....	560
Nizomiddin G'ulomov, DADAXO'JA SOTTIXO'JAYEVNING IJROCHILIK TALQINI XUSUSIDA.....	565
Berdiyeva Mohira Nurali qizi, MAHALLIY XOMASHYOLAR VA MODIFIKATSIYALANGAN GIPS BOG'LOVCHILARI ASOSIDA G'OVAKLI NAMLIKKA CHIDAMLI DEVORBOP MATERIALLAR TARKIBINI VA TEXNOLOGIYASINI ISHLAB CHIQUISH.....	572
Namazova Luiza Zavqi qizi, SUN'IY INTELLEKT VOSITALARIDAN FOYDALANISHNING TA'LIM SIFATI VA O'QUVCHILAR MUSTAQIL FIKRLASHIGA TA'SIRI.....	577
Ergasheva Zilola Ko'paysin qizi, MILLIY MUSIQA MEROSI ASOSIDA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING ESTETIK MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI.....	583
Qobilova Dildora Odilboyevna, METEOPARAMETRLAR DINAMIKASINI VA HUDUDNING MURAKKAB OROGRAFIYASINI INOBATGA OLGAN HOLDA ZAHARLI ARALASHMALARNING ATMOSFERADA KO'CHISHINI MATEMATIK MODELLASHTIRISH	591
Raimov Abdulla, Normurodov Chori Begaliyevich, KO'P CHEGARAVIY QATLAMLI STATSIONAR SINGULYAR QO'ZG'ALGAN TENGLAMALAR UCHUN CHEGARAVIY MASALALARNI SPEKTRAL-TO'R USULI BILAN SONLI MODELLASHTIRISH.....	598
Nurmuhammad Amonov, O'ZBEK VA TURK TILLARI O'RTASIDAGI TARJIMADA SOXTA EKVIVALENTLAR: “IZLEMEK–IZLAMOQ”, “DÜŞÜNMEK–TUSHUNMOQ” VA “BABA–BOBO” BIRLIKLARI TAHLILI.....	603
Hasanov Jamshid Shokir o'g'li, O'SMIRLARDA XAVOTIRLANISHNING O'G'IL VA QIZ BOLALAR XULQ-ATVORIDA NAMOYON BO'LISHI VA GENDER TAFOVUTLAR....	609
J.A. Turakulov, I.R. Juraev, J.Sh. Norkulov, MATHEMATICAL MODELING OF SUSPENSION FILTRATION IN POROUS MEDIA	617

Saidakbarov Jamshid Nematullo o'g'li, HUDUDIIY BANK FAOLIYATINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH: RESURS BAZASI VA KREDIT PORTFELI MUVOZANATI (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA).....	624
Xomidova Mahliyo Akobir qizi, INKLYUZIV TA'LIM MUHITIDA PEDAGOGIK JARAYONNI LOYIHALASHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI.....	630
Saidakbarov Jamshid Nematullo o'g'li, MEHNAT RESURSLARINI BOSHQARISH TIZIMIDAGI MUAMMOLAR VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI (O'ZBEKISTON MISOLIDA)	636
Ergashev Ro'zibek Alisher o'g'li, MIS-PORFIR RUDALARINI FLOTATSION BOYITISHDA MAHALLIY XOMASHYO ASOSIDAGI REAGENTLAR KOMBINATSIYASIDAN FOYDALANISH ISTIQBOLLARI.....	640
Sh.B. Ashurova, EXCHANGE RATE CHANGES AND REGIONAL EXPORT PERFORMANCE IN UZBEKISTAN	645
Urazova Azadaxan Tursinbayevna, TARJIMASHUNOSLIK MASALALARI	652
Ismoilov Ro'zibek Rajabovich, TOPINAMBUR ILDIZINI EKSTRAKSIYA QILISH JARAYONINING TEXNOLOGIK PARAMETRLARINI AVTOMATIK NAZORAT QILISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	656
Axmedova M.U, YOSHLARDA RAHBARLIK SALOHİYATINI SHAKLLANTIRISHDA MA'NAVIY-MA'RIFIY OMILLARNING IJTIMOİY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI..	667
Habibova Nasiba Anvarovna, OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA RAQAMLI EKOLOGIK BOSHQARUV TIZIMINI SHAKLLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH	671
Ismatullayeva Mo'tabar Xushvaqt qizi, THE EXPRESSION OF LINGUOCULTURAL UNITS IN HINDI AND UZBEK MEDIA TEXTS: A COMPARATIVE ANALYSIS OF FESTIVAL REPORTAGE IN AMAR UJALA AND KUN.UZ.....	679
Abdullayev Botir Shuxratovich, NASOS AGREGATLARINI AVTOMATLASHTIRISH VA QAROR QABUL QILISH TIZIMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	687
Mustafoyeva Intizor Normamatovna, TO'QMON MA'DAN NAMOYONI O'RGANILGANLIGINING TANQIDIY TAHLILI VA TOG' JINSLARIDAGI YASHIRIN MA'DANLASHUVNI ANIQLASH ISTIQBOLLARI	698
T.B.Xakimov, A SYSTEM-LEVEL FRAMEWORK FOR COUPLED THERMAL–ELECTRICAL OPTIMIZATION OF THERMOELECTRIC GENERATORS FOR LOW-GRADE WASTE HEAT RECOVERY	705
Doniyorova Nafisaxon Shukrulloxon qizi, INGLIZ TILIDAGI KO'P MA'NOLI FRAZALI FE'LLARNING O'ZBEK TILIGA TARJIMASIDA KONTEKSTUAL MA'NO MUVOFIQLIGINING CHOG'ISHTIRMA-SEMANTIK TADQIQI	714

INGLIZ TILIDAGI KO'P MA'NOLI FRAZALI FE'LLARNING O'ZBEK TILIGA TARJIMASIDA KONTEKSTUAL MA'NO MUVOFIQLIGINING CHOG'ISHTIRMA-SEMANTIK TADQIQI

Doniyorova Nafisaxon Shukrulloxon qizi ¹

Annotatsiya. Maqolada ingliz tilidagi ko'p ma'noli frazali fe'llarning (phrasal verbs) o'zbek tiliga tarjimasida kontekstual ma'no muvofiqligi chog'ishtirma-semantik jihatdan tahlil qilinadi. Gardner va Davies (2007) korpus tadqiqotiga ko'ra, eng ko'p qo'llanadigan 100 ta frazali fe'l Britaniya milliy korpusidagi barcha frazali fe'l qo'llanilishining 51,4% ini qamrab oladi va ulardan har biri o'rtacha 5,6 ta ma'noga ega. Tarjima nazariyasidagi ekvivalentlik tushunchalari (Nida, Newmark, Baker) hamda ingliz va o'zbek tillari tuzilmasidagi farqlar ko'rib chiqilib, 6 ta frazali fe'lning 23 ta kontekstdagi o'zbekcha muqobillari tahlil qilindi. Natijada har bir kontekst uchun alohida muqobil talab etilishi aniqlandi: muqobillarning 30,4 foizi bir so'zli fe'l, 30,4 foizi ravishdosh va ko'makchi fe'ldan tuzilgan analitik shakl, 39,1 foizi qo'shma fe'l yoki frazeologik birikma bo'ldi. Ma'noning tanlanishida subyekt va ob'ektning semantik doirasi hal qiluvchi ekani ko'rsatildi.

Kalit so'zlar: frazali fe'llar, ko'p ma'nolilik, kontekstual ma'no, tarjima ekvivalentligi, chog'ishtirma-semantik tahlil, ingliz tili, o'zbek tili.

Аннотация. В статье проводится сопоставительно-семантический анализ контекстуального соответствия значений многозначных английских фразовых глаголов (phrasal verbs) при переводе на узбекский язык. По данным корпусного исследования Гарднера и Дэвиса (2007), 100 наиболее частотных фразовых глаголов покрывают 51,4 % всех употреблений фразовых глаголов в Британском национальном корпусе, при этом на каждый из них приходится в среднем 5,6 значения. Рассмотрены понятия переводческой эквивалентности (Найда, Ньюмарк, Бейкер) и структурные различия английского и узбекского языков; проанализированы узбекские соответствия шести фразовых глаголов в 23 контекстах. Установлено, что для каждого контекста требуется отдельное соответствие: 30,4 % соответствий — однословные глаголы, 30,4 % — аналитические формы (деепричастие + вспомогательный глагол), 39,1 % — составные глаголы или фразеологические сочетания. Показано, что выбор значения определяется семантической сферой субъекта и объекта.

Ключевые слова: фразовые глаголы, полисемия, контекстуальное значение, переводческая эквивалентность, сопоставительно-семантический анализ, английский язык, узбекский язык.

Abstract. The article presents a comparative semantic analysis of contextual meaning equivalence in translating polysemous English phrasal verbs into Uzbek. According to the corpus study by Gardner and Davies (2007), the 100 most frequent phrasal verbs account for 51.4% of all phrasal verb occurrences in the British National Corpus, with 5.6 meanings per verb on average. The concepts of translation equivalence (Nida, Newmark, Baker) and structural differences between English and Uzbek are reviewed, and Uzbek equivalents of six phrasal

verbs in 23 contexts are analysed. Each context required a separate equivalent: 30.4% of the equivalents were one-word verbs, 30.4% were analytic forms (converb + auxiliary verb), and 39.1% were compound verbs or phraseological combinations. The semantic domain of the subject and object was found to determine the choice of meaning.

Keywords: phrasal verbs, polysemy, contextual meaning, translation equivalence, comparative-semantic analysis, English, Uzbek.

Kirish

Ingliz tilida frazali fe'llar (phrasal verbs) – fe'lning ravish zarrachasi yoki predlog bilan birikishidan hosil bo'ladigan va ma'nosi qismlar ma'nosining oddiy yig'indisidan kelib chiqavermaydigan birliklardir: *take off*, *give up*, *turn out*. Ular ingliz nutqida juda keng qo'llanadi. Gardner va Davies 100 million so'zli Britaniya milliy korpusi (BNC) asosida 518 923 ta frazali fe'l qo'llanilishini aniqlagan va o'rtacha har 192 so'zda bitta frazali fe'l uchrashini hisoblagan [1]. Liu (2011) ma'lumotlariga ko'ra, ingliz tilida frazali fe'llar soni 8000 dan oshishi mumkin [2].

Tarjimon va o'rganuvchi uchun asosiy qiyinchilik – bu birliklarning ko'p ma'noliligi. Gardner va Davies eng ko'p qo'llanadigan 100 ta frazali fe'l BNC'dagi barcha frazali fe'l qo'llanilishining 51,4% ini qamrab olishini, shu 100 ta birlik esa jami 559 ta ma'noga (o'rtacha 5,6 ta ma'no) ega ekanini ko'rsatgan [1]. Garnier va Schmitt eng keng tarqalgan 150 ta frazali fe'ldan iborat PHaVE ro'yxatini tuzgan; ular ham frazali fe'llarning o'rtacha 5,6 ta ma'noga ega ekanini, ammo ma'nolarning anchasi kam uchraydigan va chekka ekanini, asosiy ma'nolar esa AQSh zamonaviy ingliz tili korpusi (COCA) dagi qo'llanilishning 75% dan ortig'ini qamrab olishini qayd etgan [3].

Biz ko'rib chiqqan o'zbek tilidagi ishlarda ingliz frazali fe'llari asosan frazeologizmlarning bir turi sifatida qaraladi va tahlil bir nechta misol bilan cheklanadi. Masalan, ingliz va o'zbek frazeologizmlarini taqqoslagan maqolada *give up* uchun «taslim bo'lmoq», *break down* uchun «buzilmoq» juftliklari keltiriladi [4]. Bunday juftliklar bitta kontekstdagi ma'noni aks ettiradi, holbuki shu fe'llarning boshqa kontekstlardagi ma'nolari (masalan, *give up smoking* – «chekishni tashlamoq») boshqa o'zbekcha muqobil talab qiladi. Shu sababli kontekstga bog'liq ma'no muvofiqligini tizimli chog'ishtirish dolzarb vazifa bo'lib qoladi.

Maqolaning maqsadi – ko'p ma'noli ingliz frazali fe'llarining o'zbek tiliga tarjimasida kontekstual ma'no muvofiqligini chog'ishtirma-semantik jihatdan tahlil qilish. Vazifalar: (1) frazali fe'llarning ko'p ma'noliligi bo'yicha mavjud korpus ma'lumotlarini umumlashtirish; (2) tarjima nazariyasidagi ekvivalentlik tushunchalarini kontekstual ma'no nuqtai nazaridan ko'rib chiqish; (3) ingliz va o'zbek tillari tuzilmasidagi farqlarni aniqlash; (4) tanlangan frazali fe'llarning kontekstlardagi o'zbekcha muqobillarini chog'ishtirib tahlil qilish.

Tadqiqot usullari: nazariy-tahliliy sharh, chog'ishtirma-semantik va kontekstual tahlil, lug'at ma'lumotlarini taqqoslash. Maqolada keltirilgan inglizcha misol gaplar va ularning o'zbekcha muqobillari muallif tomonidan tuzilgan bo'lib, tahlil uchun tanlangan namunani tashkil etadi va korpus asosidagi statistik tadqiqot hisoblanmaydi; boshqa barcha raqamli ko'rsatkichlar ko'rsatilgan manbalardan olingan.

1. Frazali fe'llarning ko'p ma'noliligi: korpus va lug'at ma'lumotlari

Frazali fe'l ma'nosi uning tarkibiy qismlari – fe'l va zarracha – ma'nosidan har doim ham kelib chiqavermaydi. Masalan, *take off* birikmasi «kiyimni yechmoq» (fazoviy-harakat ma'nosi), «havoga ko'tarilmoq» (samolyot haqida) va «tez rivojlanmoq» (ko'chma ma'no) kabi bir-biridan farqlanuvchi ma'nolarni ifodalaydi. Shu sababli frazali fe'lning ma'nosi lug'at yozuvidan emas, balki kontekstdan – subyekt va ob'ektning tabiati, gapdagi boshqa so'zlar va mavzu doirasidan – aniqlanadi.

Ma'nolar soni bo'yicha ma'lumotlar manbaga qarab farq qiladi. Korpus asosida Gardner va Davies eng ko'p uchraydigan 100 ta frazali fe'lga o'rtacha 5,6 ta ma'no tegishli ekanini hisoblagan [1]; Garnier va Schmitt ham shu ko'rsatkichni keltiradi va ma'nolarning anchasi chekka bo'lib, kam uchrashini ta'kidlaydi [3]. Lug'at yozuvlarida esa ma'nolar soni yuqoriroq bo'lishi mumkin: ochiq Wiktionary lug'atida (2026-yil 11-oktyabrdagi holat) *put off* uchun 3 ta, *give up* uchun 6 ta, *take off* uchun 10 ta, *break down* uchun 12 ta, *turn out* uchun 17 ta, *pick up* uchun 23 ta fe'l ma'nosi keltirilgan [5].

Bu ko'rsatkichlar bir-biriga to'g'ridan-to'g'ri mos kelmaydi: korpus asosidagi hisob eng ko'p qo'llanadigan ma'nolarni qamrab oladi, lug'at yozuvi esa kam uchraydigan, jargon va eskirgan ma'nolarni ham o'z ichiga oladi. Masalan, *take off* ning Wiktionary'dagi 10 ta ma'nosi orasida giyohvand modda iste'mol qilish va o'g'irlash (jargon, eskirgan), ichib yuborish (arxaik) kabi kam uchraydigan ma'nolar ham bor [5]. Tarjimon uchun amaliy xulosa shundan iboratki, ma'nolar ro'yxatining uzunligi emas, balki ularning kontekstda qanchalik tez-tez faollashishi muhimroq; shu nuqtai nazardan PHaVE ro'yxati asosiy ma'nolarni ajratib ko'rsatgani bilan qimmatlidir [3].

2. Tarjima ekvivalentligi va kontekstual ma'no

Tarjima nazariyasida ekvivalentlik tushunchasi turlicha talqin qilinadi. Nida va Taber shakliy muvofiqlik bilan dinamik ekvivalentlikni farqlaydi: birinchisi manba matnning shakliga, ikkinchisi esa tarjima o'quvchisining reaksiyasi asliyat o'quvchisining reaksiyasiga teng bo'lishiga yo'naltirilgan [6]. Newmark semantik va kommunikativ tarjimani ajratadi: semantik tarjima asliyatning aniq kontekstual ma'nosini va muallif uslubini imkon qadar saqlashga, kommunikativ tarjima esa tarjima o'quvchisiga asliyat o'quvchisiga ko'rsatilgan ta'sirga o'xshash ta'sir ko'rsatishga intiladi [7]. Frazali fe'llar uchun bu ikki yondashuv o'rtasidagi tanlov ma'no qatlamiga bog'liq

bo'ladi: fazoviy-harakat ma'nosi («kiyimni yechmoq») ko'pincha oddiy leksik muqobil bilan beriladi, ko'chma ma'no esa o'zbek tilida tabiiy eshitiladigan ibora yoki birikmani talab qiladi.

Baker ekvivalentlikni so'z darajasidan yuqorida – kollokatsiyalar, idiomalar va turg'un birikmalar darajasida ham ko'rib chiqadi [8]. Idiomalarni tarjima qilish strategiyalari sifatida mazmuni va shakli o'xshash idiomadan foydalanish, mazmuni o'xshash, ammo shakli boshqa idiomadan foydalanish, izohlab (parafraz) tarjima qilish, tushirib qoldirish va kompensatsiya ajratiladi [8]. Frazali fe'llarning idiomatik ma'noli turlari (masalan, *give up on someone*) aynan shu doiraga kiradi. O'zbek tarjimashunosligida tarjima nazariyasining asoslari G'. Salomovning «Tarjima nazariyasiga kirish» darsligida bayon qilingan [9].

Ushbu maqolada kontekstual ma'no muvofiqligi deganda tarjimadagi muqobilning quyidagi uch jihatdan mosligi tushuniladi: (1) aslyatda kontekst faollashtirgan aniq ma'noni berishi; (2) uslubiy qatlami va so'z birikish qoidalariga (kollokatsiyaga) mosligi; (3) harakat tarzi (boshlanish, tugallanganlik, ketma-ketlik) kabi grammatik-semantik nozikliklarni o'zbek tilida tabiiy ifodalashi. Bu ta'rif tahlilning ishchi mezonini bo'lib, yuqorida keltirilgan nazariyalarni (Newmark'ning kontekstual ma'noni saqlash talabini va Nida'ning tabiiylik talabini) tanlangan misollarga qo'llash imkonini beradi.

3. Ingliz va o'zbek tillari tuzilmasidagi farqlar

Ingliz tilida zarracha fe'ldan ajralib turishi mumkin (*turn the light off* va *turn off the light*), ma'noning nozik tomonlari esa zarracha orqali ifodalanadi. O'zbek tili agglutinativ til bo'lib, fe'l odatda gap oxirida keladi, yo'nalish, tugallanganlik va boshlanish kabi ma'no nozikliklari esa qo'shimchalar hamda ravishdosh va ko'makchi fe'ldan tuzilgan shakllar (*olib chiqmoq*, *yozib qo'ymoq*) orqali beriladi. Ko'makchi fe'llarning ma'nolari, semantik tasnifi va harakat tarzi (aspekt) kategoriyasi bilan aloqasi A. Hojiyevning 1966-yildagi «O'zbek tilida ko'makchi fe'llar» monografiyasida tahlil qilingan [10]. Bobonazarovanning ta'kidlashicha, o'zbek tilida frazali fe'l ma'nosi ko'pincha oddiy fe'l va aniqllovchi bilan beriladi (masalan, *run out of* – «to'liq tugash») [4].

Tillar tuzilmasidagi farqning ta'limdagi oqibatlari ikkinchi til o'rganuvchilarining frazali fe'llardan qochishi bo'yicha tadqiqotlarda o'rganilgan. Hulstijn va Marchena ma'lumotiga ko'ra, Dagut va Laufer (1985) ibroniy tilli o'rganuvchilarning frazali fe'llardan qochishini aniqlagan; ona tilida frazali fe'llar mavjud bo'lgan golland tilli o'rganuvchilar esa frazali fe'llardan kategorik tarzda qochmagan, biroq ona tiliga juda o'xshash deb his qilingan idiomatik frazali fe'llardan qochgan va «xavfsiz yo'l» strategiyasiga amal qilib, aniq yoki idiomatik ma'noli frazali fe'llar o'rniga umumiy ma'noli bir so'zli fe'llarni afzal ko'rgan [11].

Laufer va Eliasson ilg'or darajadagi shved tilli o'rganuvchilarni (har biri 20 ta gapdan iborat ko'p variantli test va tarjima testi) ibroniy tilli o'rganuvchilar natijalari bilan solishtirgan: shved tilli o'rganuvchilar frazali fe'llardan, shu jumladan ko'chma ma'noli frazali fe'llardan ham qochmagan va ibroniy tilli o'rganuvchilarga qaraganda ularni sezilarli darajada ko'proq ishlatgan. Mualliflar qochishni L2 shakllarining ichki murakkabligidan ko'ra ko'proq L1 va L2 o'rtasidagi tizimli nomutanosiblik belgilashi haqida xulosa qilgan [12].

Bu natijalardan o'zbek–ingliz juftligi uchun faqat farazni ilgari surish mumkin: o'zbek tilida ingliz tilidagi kabi «fe'l + zarracha» kategoriyasi mavjud emasligi sababli (tizimli nomutanosiblik), o'zbek tilli o'rganuvchi yoki tarjimon frazali fe'lning kontekstga bog'liq ma'nosini aniqlamasdan, lug'atdagi birinchi bir so'zli muqobilni tanlashga moyil bo'lishi mumkin. Bu faraz ko'rib chiqilgan manbalarda o'zbek materiali bo'yicha eksperimental tasdiqlanmagan va alohida tekshiruvni talab qiladi. Tarjima yo'nalishida (ingliz tilidan o'zbek tiliga) xuddi shunday xavf frazali fe'lning barcha kontekstlari uchun bitta muqobildan foydalanishda namoyon bo'ladi.

4. Kontekstual ma'no muvofiqligining chog'ishtirma-semantik tahlili

Chog'ishtirma tahlil uchun 6 ta ko'p ma'noli frazali fe'l tanlandi: *take off*, *break down*, *give up*, *pick up*, *turn out* va *put off*. Tanlov mezonlari: kundalik ingliz tilida keng qo'llanishi va lug'at yozuvlarida ko'p ma'noli ekani (3 tadan 23 tagacha ma'no [5]; 6 ta fe'l uchun jami 71 ta ma'no, o'rtacha 11,8). Ushbu fe'llarning PHaVE ro'yxatiga kirishi alohida tekshirilmagan. Jami 71 ta lug'at ma'nosidan 23 tasi (32,4%) fizik harakat, o'zgarish holati, muloqot, ruhiy holat va ishlab chiqarish kabi turli semantik doiralarni qamrab oladigan kontekst sifatida tanlandi. Har bir kontekst uchun o'zbekcha muqobil tuzilishiga ko'ra uch turga ajratildi: A – bir so'zli fe'l; B – analitik shakl (ravishdosh + ko'makchi fe'l); C – qo'shma fe'l yoki frazeologik birikma. Natijalar 1-jadvalda berilgan.

1-jadval. Tanlangan ko'p ma'noli frazali fe'llarning kontekstdagi o'zbekcha muqobillari

Frazali fe'l (lug'atdagi ma'nolar soni)	Kontekst (inglizcha misol)	O'zbekcha muqobil	Tur
<i>take off</i> (10)	<i>She took off her coat.</i>	U paltosini yechdi.	A
	<i>The plane took off at noon.</i>	Samolyot tushda havoga ko'tarildi.	A
	<i>Sales took off last year.</i>	O'tgan yili savdo avj oldi.	C
	<i>He took a week off.</i>	U bir hafta dam oldi.	C
<i>break down</i> (12)	<i>The car broke down on the highway.</i>	Mashina yo'lda buzilib qoldi.	B
	<i>She broke down in tears.</i>	U o'zini tutolmay yig'lab yubordi.	B
	<i>The talks broke down.</i>	Muzokaralar izdan chiqdi.	C

Frazali fe'l (lug'atdagi ma'nolar soni)	Kontekst (inglizcha misol)	O'zbekcha muqobil	Tur
	<i>Break the budget down by item.</i>	Byudjetni moddalar bo'yicha tahlil qiling.	C
<i>give up</i> (6)	<i>The rebels gave up.</i>	Isyonchilar taslim bo'ldi.	C
	<i>He gave up smoking.</i>	U chekishni tashladi.	A
	<i>Don't give up!</i>	Voz kechma!	C
	<i>They gave up on him.</i>	Ular undan umidini uzdi.	C
<i>pick up</i> (23)	<i>She picked up the pen from the floor.</i>	U qalamni yerdan ko'tarib oldi.	B
	<i>He picked up his friend at the station.</i>	U do'stini bekatdan olib ketdi.	B
	<i>She picked up Spanish quickly.</i>	U ispan tilini tez o'rganib oldi.	B
	<i>Business is picking up.</i>	Ishlar jonlanmoqda.	A
	<i>He picked up the phone.</i>	U telefon go'shagini ko'tardi.	A
<i>turn out</i> (17)	<i>It turned out to be a mistake.</i>	Bu xato bo'lib chiqdi.	B
	<i>Thousands turned out to vote.</i>	Minglab odam ovoz berish uchun yig'ildi.	A
	<i>She turned out the light.</i>	U chiroqni o'chirdi.	A
	<i>The factory turns out 500 cars a week.</i>	Zavod haftasiga 500 ta avtomobil ishlab chiqaradi.	B
<i>put off</i> (3)	<i>They put off the meeting.</i>	Ular yig'ilishni keyinga qoldirdi.	C
	<i>The smell put me off.</i>	Hid ishtahamni qochirdi.	C

Izoh: A – bir so'zli fe'l; B – analitik shakl (ravishdosh + ko'makchi fe'l); C – qo'shma fe'l yoki frazeologik birikma. Ma'nolar soni Wiktionary bo'yicha, 2026-yil 11-oktyabrdagi holat [5]. Misol gaplar va o'zbekcha muqobillar muallif tomonidan tuzilgan.

Tahlil natijalariga ko'ra, 23 ta kontekst uchun 23 ta turli o'zbekcha muqobil talab etildi: bitta o'zbekcha fe'l ikki xil kontekstda takrorlanmadi. Bir frazali fe'l kontekstga qarab 2 tadan 5 tagacha muqobilga mos keldi (*pick up* – 5 ta, *take off*, *break down*, *give up* va *turn out* – 4 tadan, *put off* – 2 ta). Muqobillarning 7 tasi (30,4%) bir so'zli fe'l (A), 7 tasi (30,4%) analitik shakl (B), 9 tasi (39,1%) qo'shma fe'l yoki frazeologik birikma (C) bo'ldi. Bu taqsimot tanlangan 23 ta kontekst bilan cheklanadi va statistik umumlashtirishga da'vo qilmaydi.

Birinchi kuzatish: ma'noni subyekt va ob'ektning semantik doirasi belgilaydi. Masalan, *take off* kiyim bilan birga kelganda «yechmoq» (A), samolyot bilan «havoga ko'tarilmoq» (A), savdo yoki biznes bilan «avj olmoq» (C) tarzida beriladi. Xuddi shunday, *pick up* ning ob'ekti qalam bo'lsa «ko'tarib olmoq» (B), telefon bo'lsa «ko'tarmoq» (A), til bo'lsa «o'rganib olmoq» (B) tanlanadi. Demak, kontekstni hisobga olmasdan tanlangan muqobil ma'noni buzadi: *take off* ni har doim «yechmoq» deb o'girish samolyot kontekstida mantiqsiz gap beradi, *give up smoking* ni «taslim bo'lmoq» deb tarjima qilish («chekishga taslim bo'ldi») esa asliyatdagi ma'noni o'zgartirib

yuboradi. Bobonazarova keltirgan *break down* – «buzilmoq» juftligi [4] faqat birinchi kontekstga (mashina) mos keladi, qolgan kontekstlarda (yig'lab yuborish, muzokaralarning izdan chiqishi, byudjetni tahlil qilish) boshqa muqobillar kerak bo'ldi.

Ikkinchi kuzatish: o'zbek tilida ravishdosh va ko'makchi fe'ldan tuzilgan analitik shakllar ingliz zarrachasining harakat tarziga oid ma'nosini berishga xizmat qiladi. Jadvaldagi B turidagi muqobillar (*yig'lab yubordi, o'rganib oldi, buzilib qoldi, bo'lib chiqdi*) asliyatdagi ketma-ketlik, tugallanganlik yoki kutilmaganlik nozikligini aks ettiradi; ko'makchi fe'llarning aspekt kategoriyasi bilan bog'liqligi o'zbek tilshunosligida tahlil qilinganini hisobga olsak [10], bu moslikni izohlash mumkin. Uchinchi kuzatish: idiomatik ma'noli kontekstlar (*give up on him, the talks broke down, the smell put me off*) o'zbek tilida «umidini uzmoq», «izdan chiqmoq», «ishtahani qochirmoq» kabi barqaror birikmalar bilan berildi. Bu Baker tavsif qilgan «ma'nosi o'xshash, shakli boshqa idiomadan foydalanish» strategiyasiga mos keladi [8] va Newmark'ning kommunikativ tarjima tamoyilini (tarjima o'quvchisiga tabiiy eshitiladigan shakl) amalda ko'rsatadi [7].

To'rtinchi kuzatish: ma'noning mavhumlik darajasi muqobil turi bilan bog'liq. C turidagi 9 ta muqobilning barchasi ko'chma yoki mavhum ma'noli kontekstlarga to'g'ri keldi (savdoning avj olishi, muzokaralarning izdan chiqishi, umidni uzish, uchrashuvni keyinga qoldirish, hidning ishtahani qochirishi va boshqalar). Aksincha, aniq fizik harakat kontekstlarida (kiyimni yechish, qalamni ko'tarib olish, chiroqni o'chirish, mashinaning buzilishi) C turi uchramadi va ular bir so'zli yoki analitik muqobillar bilan berildi. Demak, ko'chma ma'noli frazali fe'llarni tarjima qilishda tarjimon so'zma-so'z muqobildan emas, balki o'zbek tilida barqaror ishlatiladigan ibora yoki birikmadan foydalanishi kerak bo'ladi; bu kuzatish ham tanlangan 23 ta kontekst bilan cheklanadi.

Natijalardan tarjima amaliyoti va ta'lim uchun quyidagi tavsiyalar kelib chiqadi: (1) muqobil tanlashdan oldin frazali fe'lning kontekstdagi semantik doirasini (subyekt, ob'ekt, mavzu) aniqlash; (2) lug'atdagi birinchi muqobilni barcha kontekstlarga ko'chirmaslik; (3) «ma'no – kontekst – o'zbekcha muqobil» ko'rinishidagi jadvallar tuzish va asosiy ma'nolarni PHaVE kabi chastotaga asoslangan ro'yxatlar bilan solishtirish [3]; (4) idiomatik ma'noli kontekstlarda idioma va parafraz strategiyalaridan foydalanish [8]; (5) o'zbek materialida paralel korpus va o'rganuvchilar testiga asoslangan empirik tadqiqotlar o'tkazish.

Tadqiqot cheklovlari: namuna kichik (6 ta fe'l, 23 ta kontekst); misol gaplar va o'zbekcha muqobillar muallif tomonidan tuzilgan va ona tilida so'zlashuvchilar yoki mutaxassislar guruhi tomonidan tekshirilmagan; ma'nolar soni uchun asos qilib olingan Wiktionary jamoa tomonidan tahrir qilinadigan lug'at bo'lib, undagi yozuvlar vaqt o'tishi bilan o'zgarishi va kam uchraydigan ma'nolarni ham o'z ichiga olishi mumkin; o'zbek tilli o'rganuvchilarning frazali fe'llardan qochishi haqidagi faraz tajribada tekshirilmagan.

Xulosa

Ko'rib chiqilgan korpus ma'lumotlari frazali fe'llarning ingliz tilida keng tarqalganini va ko'p ma'noli ekanini ko'rsatadi: eng ko'p qo'llanadigan 100 ta frazali fe'l barcha frazali fe'l qo'llanilishining 51,4% ini qamrab oladi va ularning har biri o'rtacha 5,6 ta ma'noga ega [1]. Biroq

ma'nolarning anchasi kam uchraydi; COCA'dagi qo'llanilishning 75% dan ortig'ini asosiy ma'nolar tashkil etadi [3].

Tanlangan 6 ta frazali fe'lning 23 ta kontekstidagi chog'ishtirma tahlil o'zbek tilida har bir kontekst uchun alohida muqobil talab qilinishini ko'rsatdi; muqobillar tuzilishiga ko'ra bir so'zli fe'l (30,4%), analitik shakl (30,4%) va qo'shma fe'l yoki frazeologik birikma (39,1%) bo'lib chiqdi. Ma'noni belgilovchi omil – subyekt va ob'ektning semantik doirasi; analitik shakllar harakat tarzi nozikliklarini, barqaror birikmalar esa idiomatik ma'nolarni berishga xizmat qiladi.

Kontekstual ma'no muvofiqligini ta'minlash uchun tarjimon frazali fe'lning kontekstdagi ma'nosini avval aniqlashi, so'ng Nida, Newmark va Baker tavsif qilgan ekvivalentlik darajalaridan mosini tanlashi lozim. Kelgusida o'zbek tilidagi paralel korpuslar va o'rganuvchilar testlari asosida ushbu natijalarni kengroq namunada tekshirish maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Gardner D., Davies M. Pointing out frequent phrasal verbs: a corpus-based analysis // *TESOL Quarterly*. – 2007. – Vol. 41, No. 2. – P. 339–359.
2. Liu D. The most frequently used English phrasal verbs in American and British English: a multicorpus examination // *TESOL Quarterly*. – 2011. – Vol. 45, No. 4. – P. 661–688.
3. Garnier M., Schmitt N. The PHaVE List: a pedagogical list of phrasal verbs and their most frequent meaning senses // *Language Teaching Research*. – 2015. – Vol. 19, No. 6. – P. 645–666. – DOI: 10.1177/1362168814559798.
4. Bobonazarova M.Y. Ingliz va o'zbek tillarida frazeologizmlarning nazariy tavsifi // *Инновационные исследования в современном мире: теория и практика*. – 2025. – Vol. 4, No. 4. – P. 36–39.
5. Wiktionary: the free dictionary [Elektron resurs]. – URL: <https://en.wiktionary.org> (maqolalar: take off, break down, give up, pick up, turn out, put off). – Murojaat sanasi: 11.10.2026.
6. Nida E.A., Taber C.R. *The Theory and Practice of Translation*. – Leiden: E.J. Brill, 1982.
7. Newmark P. *A Textbook of Translation*. – New York: Prentice Hall, 1988. – 292 p.
8. Baker M. *In Other Words: A Coursebook on Translation*. – 3rd ed. – Abingdon: Routledge, 2018. – 369 p.
9. Salomov G'. *Tarjima nazariyasiga kirish*. – Toshkent: TDSHI, 2016. – 192 b.
10. Ismonaliyev J.Q. Zamonaviy o'zbek tilshunosligida fe'l va zamonlarning o'rganilishi // *FarDU Ilmiy xabarlar*. – 2024. – Vol. 30, No. 3. – P. 609–611. – DOI: 10.56292/SJFSU/vol30_iss3/a123.
11. Hulstijn J.H., Marchena E. Avoidance: grammatical or semantic causes? // *Studies in Second Language Acquisition*. – 1989. – Vol. 11, No. 3. – P. 241–255. – DOI: 10.1017/S0272263100008123.
12. Laufer B., Eliasson S. What causes avoidance in L2 learning: L1–L2 difference, L1–L2 similarity, or L2 complexity? // *Studies in Second Language Acquisition*. – 1993. – Vol. 15, No. 1. – P. 35–48. – DOI: 10.1017/S0272263100011657.

